

PKN

Stichting voor onderzoek
historische tabakspijpen

Tijdschrift voor de verzamelaar en onderzoeker

Jaargang 41, nummer 157, januari 2019

Een handbeschilderde pijp met het Huis met de Drie Haringen in Deventer

Ruud Stam (stamclaypipe@gmail.com)

Een bijzondere gegoten pijp met daarop handgeschilderd het Huis met de Drie Haringen in Deventer roept veel vragen op, zoals waarom en wanneer is deze pijp uitgebracht en in welke pijpenmakerij is de pijp vervaardigd. Bij nadere bestudering zijn hier antwoorden op te vinden en laat deze pijp iets zien van de Geschiedenis van Deventer en van de geschiedenis van de gegoten pijp.

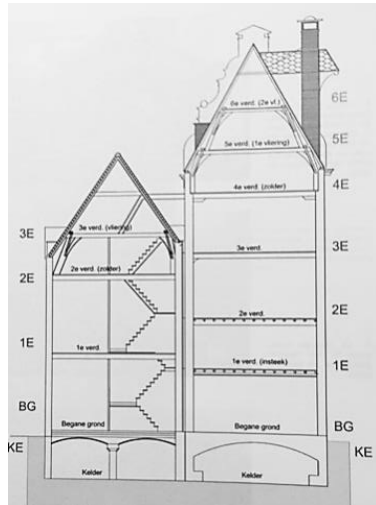

Afb. 1. Het uithangbord aan de voorgevel

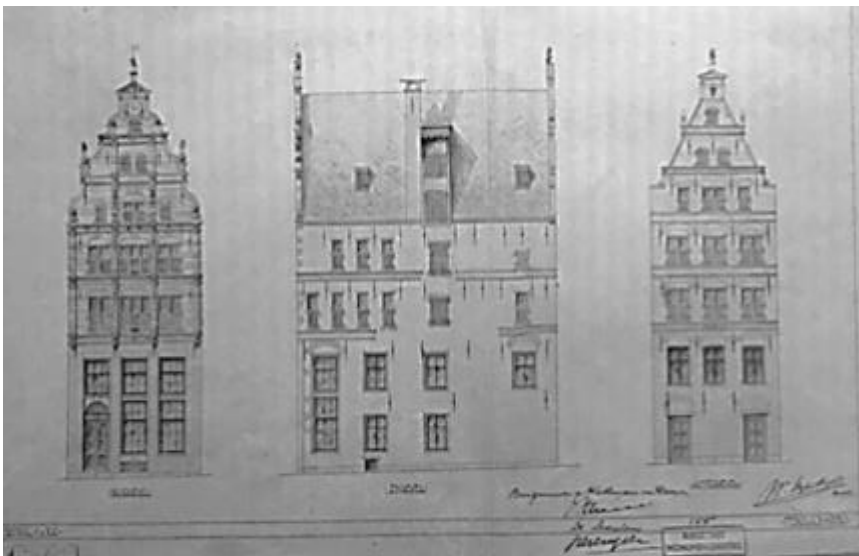
Afb. 2. Het huis zoals het nu is (website Deventer toen en nu).

Afb. 3. Voorstel voor een verbinding tussen het huis (links) en de waag uit 1925 (uit het waardestellend rapport, p. 32)

Afb. 5. Dwarsdoorsnede van het huis dat laat zien hoe groot dit huis is (uit het waardestellend rapport p. 12).

Afb. 4. Ingekleurde tekening van de drie gevels van de Drie Haringen (uit het waardestellend rapport p. 41).

De eerste eigenaren

Het Huis met de Drie Haringen aan de Brink 55 te Deventer is een van de oudste panden van Deventer en is een van de belangrijkste middeleeuwse burgerwoonhuizen van Nederland. De eerst bekende vermelding van de voorganger van het huidige huis is uit 1433 toen het huis erfelijk overgedragen werd aan Dirc ten Slonde. In 1567 kocht Herbert Dapper het huis en erf en in 1575 liet hij zijn huis verbouwen en kreeg het (boven de eerste verdieping) het uiterlijk dat het nu nog heeft. De onderpui is rond 1790 vernieuwd. In de gevels zijn Duitse en Vlaamse invloeden herkenbaar en is het een voorbeeld van een huis met gevels uit het grensgebied van de Duitse en Nederlandse renaissance.¹⁰

Op de voorgevel van het huis is een gevelsteen ingemetseld met daarop drie naar rechts gewende gekroonde haringen en links daarvan de tekst: *'dit hus is godt bequam / di drie vergulde herick is si naem'*. De gevelsteen aan de achtergevel heeft een vergelijkbare, slechts iets anders geschreven tekst.¹¹ Het uithangbord aan de voorgevel (afbeelding 1) is uit het einde van de 20^e eeuw. De grootte van het huis, die duidelijk blijkt uit de dwarsdoorsnede (afb. 5) laat zien dat dit stenen huis aan een belangrijk persoon toebehoorde. De familie Dapper heeft eeuwen lang een belangrijke positie ingenomen in Deventer. Herbert Dapper behoorde aanvankelijk tot het gilde der Bergevaarders, handelaars op Bergen in Noorwegen. Later wordt hij genoemd als 'Schonevaarder', die op het Zuid-Zweedse Schonen (Skane) voer om daar haring en pelzen te halen.¹² Hij bracht daar zelf laken, wijn en zout naartoe. Schonevaarders hadden drie haringen in hun wapen. De gevelstenen in de voor- en achtergevel en het uithangbord met de drie vergulde haringen herinneren hier aan.

Het huis in de 20^e eeuw

In de gemeenteraadsvergadering van 30 april 1917 is besloten om het huis te kopen. Van 1915 tot 1920 was het bij een particulier in gebruik en van 1920 tot 1924 had het pand een kantoorfunctie. In afwachting van een nieuwe bestemming werd in een deel van het huis in 1922 een transformator geplaatst voor de nieuwe stroomvoorziening voor Deventer. Een voorstel uit 1925 om het huis met de waag te verbinden werd door de gemeenteraad afgewezen (zie afbeelding 3). In 1926 is definitief besloten om het huis te bestemmen als museumruimte voor het museum De Waag en werd in 1927 met de restauratie begonnen. Op 11 mei 1932 opende het museum feestelijk

¹⁰ Vermeulen, 1928, deel 2 p. 342.

¹¹ Houck, 1932, p. 3.

¹² Anoniem, 2017, p.32.

haar deuren voor het publiek. In 1982 verloor het pand haar publieke museumfunctie. Na een periode waarin de VVV in het pand zat en het pand een kantoorfunctie had en als depot voor het museum diende, werd, vanwege de bezuinigingen, het pand in 2013 door de gemeente afgestoten.¹³

Afb. 6a-c. De handbeschilderde gegoten pijp. Hoogte van de kop 4,7 cm; steellengte 30 cm. (collectie auteur, foto Bert van der Lingen)

¹³ Anoniem, 2017, p. 37.

De pijp

De pijp is een handgeschilderde pijp met een zeer lange steel (30 cm) en is vermoedelijk in een zeer geringe oplage gemaakt.

Het dateren van deze pijp is op basis van zijn uiterlijk lastig. De geschiedenis van het afgebeelde huis geeft wel een aanwijzing. Immers deze pijp is vermoedelijk naar aanleiding van een gebeurtenis uitgebracht. In de eerste helft van de 20^e eeuw zijn er twee gebeurtenissen die daartoe aanleiding gegeven kunnen hebben: Het besluit van de gemeenteraad uit 1926 om het pand een museumfunctie te geven en de feestelijke opening van het museum in 1932. Van deze twee lijkt de opening van het museum verreweg het meest aansprekende moment om een gelegenheidspijp uit te brengen. De vrij losse wijze van schilderen en het kleurgebruik wijzen ook in de richting van een wat latere plateelpijp.

Ook de vraag door welk bedrijf deze pijp gemaakt is, is niet gemakkelijk te beantwoorden omdat nergens een maker vermeld staat. Het busje is van een type dat bij de datering past, maar draagt geen naam. Dezelfde soort busjes zijn gebruikt door de Zenith en door Goedewaagen. Alle, zover mij bekende pijpen met zo'n busje uit dezelfde periode, dragen daarop de naam van de fabrikant: Goedewaagen of Zenith. Het is verleidelijk om aan te nemen dat steeds door deze firma's gemerkte busjes van dit type gebruikt zijn. Het ontbreken van een naam lijkt er dan ook op te wijzen dat deze pijp elders en dus waarschijnlijk bij het enige andere bedrijf dat toen nog dergelijke pijpen vervaardigde, de Hollandia fabriek, gemaakt is.

Literatuur:

-Anoniem, 2017. Bureau voor Bouwhistorische opname met waardestelling. Woonhuizen de Drie Haringen, Brink 55 en De Rode Leeuw Brink 54/58, Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis V. O. F.

-Houck, M. E., 1932. De Drie Haringen. Overdruk uit het Dagblad van 24 april 1934.

-Vermeulen, F. A. J., 1928. Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse bouwkunst. Voorgeschiedenis en Middeleeuwen. Den Haag.

Het dateren van deze pijp is op basis van zijn uiterlijk lastig. De geschiedenis van het afgebeelde huis geeft wel een aanwijzing (pag. 16)

Theo Grintjes aan het werk tijdens de veiling op de PKN-dag in Gouda (pag. 5)